

NASTAVA MUZIČKIH OBLIKA U SVETLU NOVOG KURIKULUMA

Danijela Zdravić Mihailović

Univerzitet u Nišu
Fakultet umetnosti
dzdravicmihailovic@yahoo.com

Primljeno / Received 05. 09. 2021.
Prihvaćeno / Accepted 15. 11. 2021.

Sažetak: U radu se razmatra nastava muzičkih oblika u okviru novog plana i programa nastave i učenja za srednju muzičku školu. Cilj rada je da se kritički sagleda aktuelni kurikulum i da se otvore pitanja vezana za sadržaj nastavnih tema, kao i za ponuđeni pristup u realizaciji nastavnog procesa. Uporedna analiza dvaju kurikuluma (godišnji fond časova, sadržaj nastavnih tema, ponuđena literatura, mogućnost korelacije sa srodnim predmetima, ishodi učenja i didaktičko-metodička pitanja) pokazuje da izvesne promene u nastavnim sadržajima i veći broj časova u III razredu pogoduju kvalitetu nastave, kao i korelaciji sa nastavom istorije muzike. S druge strane, pokazuje se da je duboko ukorenjen, i više puta kritikovan, pristup „pravilo – izuzetak” samo delimično prevaziđen.

Ključne reči: srednja muzička škola, muzički oblici, kurikulum, nastavna praksa.

Abstract: The paper discusses the teaching of musical forms within the new curriculum for secondary music schools. The aim of the paper is to critically examine the current curriculum and to raise questions regarding the content of the teaching topics and the offered approach in the implementation of the teaching process. A comparative analysis of the two curricula (annual number of classes, content of teaching topics, offered literature, possibility of correlation with related subjects, learning outcomes, didactic-methodological issues) shows that certain changes in teaching contents and increased number of classes in the third grade contribute to a quality of teaching and correlation with teaching of music history. On the other hand, it turns out that the “rule-and-exception” approach, which is deeply rooted and repeatedly criticized, has been only partially overcome.

Keywords: secondary music school, musical forms, curriculum, teaching practice.

Uvod

Do 2020. godine nastava u srednjem obrazovnom ciklusu muzičke struke odvijala se prema Pravilniku koji datira iz 1996. godine (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 4/96). Nakon više od dve decenije, na radost predavača, osvanuo je novi Pravilnik o planu i programu nastave i učenja umetničkog obrazovanja i vaspitanja za srednju muzičku školu (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 8/20). Činjenica da je period koji deli dva Pravilnika veoma dug otvara važnu temu, koju ćemo za sada ostaviti po strani, ali ćemo naglasiti da je on bio više nego dovoljan da se važeći kurikulum detaljno razmotri,¹ te da se ukaže na njegove eventualne manjkavosti. Dodajmo i to da bi logičan put unapređenja nastavnog plana i programa podrazumevao praćenje radova stručnjaka iz date oblasti, te razmatranje brojnih sugestija i, eventualno, njihovo prihvatanje i inkorporiranje u novi Pravilnik.

Teorijsko-metodološki okvir

Poslednjih godina uočava se porast interesovanja stručnjaka različitih profila – teoretičara, pedagoga, kompozitora i muzikologa – za probleme nastave teorijskih predmeta na srednjoškolskom ili visokoškolskom nivou. Svoja zapažanja istraživači su prezentovali u naučnim časopisima ili na simpozijumima, inicirajući diskusiju o aktuelnim problemima nastave (Božanić 2015a, 2015b, 2017, 2019; Marinković 2013; Nagorni Petrov 2016, Stojanović 2015, 2017; Stojanović i Zdravić-Mihailović 2014; Zdravić Mihailović 2013, Zdravić Mihailović i Stojanović 2016).² Nastava muzičkih oblika ponekad je sagledana kao zaseban predmet (Sabo, 2014), a češće u interakciji sa nastavom istorije muzike (Marinković i Sabo 2014, 2019a, 2019b; Sabo i Marinković 2015). Otvarajući brojna pitanja vezana za nastavu i mogućnosti njenog poboljšanja, ovi radovi predstavljaju važan doprinos pedagogiji stručnog muzičkog obrazovanja.

Iz pregleda dosadašnjih istraživanja može se zapaziti da su pokrenuta pitanja posebno aktuelna u poslednjoj deceniji, ali i to da su za važne probleme srednjoškolskog obrazovanja pretežno zainteresovani nastavnici sa visokoškolskih institucija.³ Jedan od načina poboljšanja kvaliteta nastave definitivno leži u zajedničkoj sa-

¹ Kurikulum označava redosled učenja sadržaja po godištima. Budući da nastavni plan i program utvrđuju redosled nastavne građe u školskom učenju, došlo je do poistovećivanja kurikuluma sa nastavnim planom i programom (Vilotijević 1999, 47). U radu ćemo termin kurikulum koristiti u tom značenju.

² Ovdje je naveden samo jedan broj radova koji su u bliskoj vezi sa temom rada. Autorke ovog teksta poznato je da je interesovanje stručnjaka za pomenutu problematiku znatno veće.

³ Srednješkolski predavači se srazmerno retko sreću kao autori stručnih članaka i učesnici naučnih skupova. Verujemo da će se taj odnos promeniti i da će se kolege ohrabriti da iznesu svoja mišljenja i stavove. Oni su dragoceni jer dolaze direktno iz prakse, „sa izvora”, te smatramo da ne

radnji pedagoga, jer su dobro postavljeni temelji muzičkog obrazovanja u srednjoj školi višestruko važni za dalje stručno usavršavanje.

Na Odseku za muzičku teoriju nastavni predmet Muzički oblici predstavlja važan deo sveukupnog procesa učenja muzičke teorije,⁴ i tesno je povezan sa nastavom harmonije, kontrapunkta i istorije muzike. Takođe, o korelaciji ovog predmeta može se govoriti uzimajući u obzir i predmete poput klavira (kao i drugog instrumenta ili pevanja), komponovanja, ali i ostalih u kojima se na bilo koji način govori o muzičkoj formi. Važno je napomenuti i to da na pojedinim studijskim programima ovaj predmet ulazi u korpus obaveznih za polaganje ispita za proveru sklonosti i sposobnosti budućih studenata. Tako se poznavanje muzičkih oblika nedvosmisleno potvrđuje kao neizostavan deo fonda znanja profesionalnih muzičara.

Nastavu muzičkih oblika karakteriše grupni oblik rada, s tim što se, za razliku od ranije prakse (grupe od po 8 učenika), ona sada odvija u grupi koja može imati 5 – 8 učenika. Izvesna fleksibilnost u pravcu smanjenja broja učenika može biti razlog povećane brige za proces rada u nastavi, ali takođe, može biti povezana i sa činjenicom da poslednjih godina u školama postoji tendencija smanjenja broja učenika. Na predmetu Muzički oblici rad u manjim grupama pogoduje intimnijoj atmosferi na času, pa tako učenici slobodnije mogu da iznesu svoj stav o formi muzičkog dela. Pored toga, nastavnik može efikasnije da sprovede ispitivanje učenika u okviru časova predviđenih za utvrđivanje gradiva, kao i da pruži mogućnost svakom učeniku da samostalno analizira slušanu kompoziciju.

Nastava na predmetu Muzički oblici zamišljena je tako da se tokom trogodišnjeg procesa sa učenicima sukcesivno obrađuju muzičke forme. Didaktički principi – od poznatog ka nepoznatom, od lakšeg ka težem, od jednostavnog ka složenom, od bližeg ka daljem – imaju naročiti značaj, jer se muzički oblik upoznaje najpre na nivou najmanje samostalne formalne celine – muzičke rečenice, koja je učenicima poznata bilo kroz pevanje dečjih pesama, sviranje kraćih kompozicija ili slušanje muzike. Dalje učenje o muzičkim oblicima zasniva se na upoznavanju njegovih elemenata (pre svega motiva), a potom se obrađuju veće formalne celine (period, niz i lanac rečenica...). Budući da se uočavaju bitne razlike između aktuelnog i prethodnog kurikuluma, kao jedna od metoda istraživanja nameće se uporedna analiza nastavnih planova za pomenuti predmet (godišnji fond časova, sadržaj nastavnih tema, ponuđena literatura, mogućnost korelacije sa srodnim predmetima, ishodi učenja i didaktičko-metodička pitanja).

bi bilo dobro da se o problemima nastave na srednješkolskom nivou govori samo iz ugla univerzitetske prakse. Bilo bi višestruko korisno da se formira tačka okupljanja nastavnika teorijskih predmeta (pa i muzičke struke uopšte) u cilju zajedničkog rada na podizanju kvaliteta nastave. U tom smislu, od značaja može biti i rad nedavno osnovanog Srpskog društva za muzičku teoriju.

⁴ U radu imamo u vidu nastavu na ovom odseku, premda je plan i program na ovom predmetu zajednički za sve odseke.

Analiza kurikuluma nastave muzičkih oblika

U II razredu nastava muzičkih oblika zastupljena je, kao i ranije, 1 čas nedeljno. Ono što upadljivo izostaje u aktuelnom Pravilniku jeste broj časova predviđenih za obradu i utvrđivanje gradiva u skladu sa datim oblastima, odnosno nastavnim temama.⁵ Pored toga, mogu se uočiti i izvesne promene u nastavnim temama – obrada svite, kao i kontrapunktskih varijacija zastupljena je u II razredu.

Tabela 1

Nastavne teme u drugom razredu

II razred (1 čas nedeljno, 35 časova godišnje)

Nastavni plan iz 1996. god.	Nastavni plan iz 2020. god.
Elementi muzičkog oblika	Elementi muzičkog oblika
Oblik pesme	Oblik pesme i primena
Primena oblika pesme	Svita*
Analiza odgovarajućih dela iz muzičke literature	Kontrapunktske varijacije*

U okviru nastavne teme Elementi muzičkog oblika ranija praksa zasnivala se na upoznavanju rečenica i perioda pravilne konstrukcije (podvukla autorka), kao i strukturalnih i tematskih elemenata rečenice i perioda (dvotakt, motiv i rad s motivom, figura i pasaž). Završni deo ove oblasti sadrži rad na upoznavanju odstupanja od pravilne građe rečenice i perioda i najzad, niz i lanac rečenica. Ista oblast u planovima novijeg datuma podrazumeva najpre predstavljanje pojmova muzička analiza i muzički oblik, a potom i upoznavanje muzičkih komponenata. Smatramo da je ovaj pristup bolji, jer omogućava učenicima da u kasnijem stadijumu učenja shvate proces analize muzičkog toka. Takođe, u aktuelnom kurikulumu predviđena je obrada planova u muzičkom obliku (tematskog, tonalnog i strukturalnog).⁶ Novinu u odnosu na raniji program predstavlja uvođenje obrade fragmenta kao posebnog pojma, ali i nova terminologija – umesto ranije pravilne konstrukcije rečenice i perioda (i odstupanja od pravilne građe rečenice i perioda) sada se koristi termin standardni model (a s tim u vezi i „drugačije realizacije rečenične strukture u literaturi” i „odstupanje od standardnog modela muzičke rečenice i perioda

⁵ U ranijim nastavnim planovima svaka od oblasti, pored godišnjeg fonda časova, sadržala je i predlog broja časova (za obradu novog gradiva i njegovo obnavljanje i utvrđivanje), čime je nastavnica olakšana izrada godišnjih i operativnih planova.

* Nove nastavne teme u II razredu.

⁶ U ranijim planovima pominju se strukturalni i tematski (elementi rečenice i perioda), dok se tonalni ne pominje (upor. *Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik 1996, 53*).

/unutrašnje i spoljašnje proširenje”) (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 8/20, 138). Napuštanje „standardnog modela” muzičke rečenice jeste legitiman put za razumevanje drugačijih vidova organizacije strukturnog plana, ali na ovom mestu moramo otvoriti pitanje favorizacije strukturnog plana. Uzimajući u obzir ranije pomenute planove, muzičku rečenicu bi trebalo posmatrati i prema drugim karakteristikama, štaviše, analitička opservacija svih planova omogućava da učenici steknu celovitu sliku o muzičkoj rečenici (upor. Zdravić Mihailović i Vasilakis 2017, 25–62; Zatkalik, Medić, Vlajić 2003).

U okviru nastavne teme *Oblik pesme (i primena)* značajnija izmena, pored premeštanja oblika složene pesme iz II u III razred, jeste uvođenje pesme prelaznog tipa kao posebne nastavne jedinice (u ranijim planovima to izostaje).⁷ Oblast *Primena oblika pesme kroz analizu malih instrumentalnih komada (menuet, skerco, marš...)* odlikuje i novi nastavni plan, pri čemu se, pored klavirskih sonata bečkih klasičara, preporučuje i analiza Šopenovih klavirskih komada (nokturna, mazurki...).

Završni deo početnog učenja muzičkih oblika posvećen je novim oblastima – *Svita (barokna svita)* i *Kontrapunktske varijacije (čakona i pasakalja)*.⁸ Ovako osmišljeno kretanje istorijski „unazad” povezano je sa idejom korelacije sa drugim predmetima: „Međupredmetna umreženost se ostvaruje i sa predmetom Istorija muzike, a ogleda se u obradi barokne svite i kontrapunktskih varijacija, što se poklapa sa stilskim karakteristikama baroka koje se obrađuju na pomenutom predmetu” (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 8/20, 143). Iako nije jedini, nastavni predmet Istorija muzike jedan je od važnih oslonaca u nastavi muzičkih oblika,⁹ jer njihova istovremena zastupljenost (u II, III i IV razredu), kao i srodnost u upoznavanju brojnih žanrova i formi, neizbežno nameće korelaciju. „Ako bi u praksi počela realizacija novog pristupa nastavi istorije muzike, u aspektu izučavanja žanrova i formi ona nužno dolazi do prožimanja sa muzičkim oblicima. Bilo bi poželjno da nastavnici koordiniraju svoje planove koji se odnose na izbor primera, ali svakako i pristup tumačenju određenih pojava i tema” (Marinković i Sabo 2014, 151). S obzirom na činjenicu da nastavnici u realizaciji datih planova imaju i određenu slobodu, definitivno se može razmišljati o zajedničkom izboru kompozicija za slušanje i analizu.

U preporučenoj literaturi,¹⁰ odnosno izboru kompozicija za analizu, dati su primeri za „pravilne rečenice, period, niz i lanac rečenica” među kojima su nave-

⁷ Ovdje možemo podsetiti da u dosadašnjoj praksi najčešće korišćenog udžbenika za nastavu muzičkih oblika (Skovran i Perićić, 1991) ovaj tip pesme takođe nije posebno obrađen, dok je u udžbeniku za srednju školu Milana Mihajlovića (1989) on izdvojen.

⁸ Nastavna tema Varijacije je „razbijena” tako da se u drugom razredu obrađuju kontrapunktske, a u trećem ornamentalne i karakterne varijacije.

⁹ O mogućnosti korelacije ovih predmeta videti u: Marinković i Sabo, 2014, 2019a, 2019b.

¹⁰ Termin *literatura* ovdje se odnosi na ponuđeni izbor stavova za analizu.

deni stavovi sonata za klavir (sa naznačenim odsecima u kojima treba posmatrati datu formalnu celinu) Mocarta (Mozart) i Betovena (Beethoven), Šuberta (Schubert) i 1. stav Dvoržakovog (Dvořák) Koncerta za violončelo op. 104. Za odstupanja od pravilnih rečenica, perioda, kao i za fragment, autori takođe nude Betovene klavirske sonate, kao i klavirske i violinske sonate Mocarta, čemu je pridodata i uvertira za operu *Figarova ženidba*.¹¹ Evidentno je da u II razredu dominira klavirska literatura, premda se u novom Pravilniku u delu teksta *Ostvarivanje nastave i učenja* sugerše da se obavezno izađe iz okvira klavirske literature, te da se uzmu u obzir dela pisana za manje kamerne sastave ili orkestarske kompozicije (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 8/20, 143).

U odnosu na raniji kurikulum, u III razredu dolazi do značajnijeg odstupanja, pre svega u godišnjem fondu časova (umesto 1 čas, u novim planovima nastava muzičkih oblika zastupljena je sa 2 časa nedeljno). Pored toga, oblik složene pesme izmešten je iz II u III razred.¹²

Tabela 2

Nastavne teme u trećem razredu

III razred (2 časa nedeljno, 70 časova godišnje)

Nastavni plan iz 1996. god.	Nastavni plan iz 2020. god.
Rondo	Oblik složene pesme*
Varijacije	Ornamentalne i karakterne varijacije
Svita	Sonata
Sonata	Rondo

Detaljnijim razmatranjem sadržaja nastavne teme *Oblik složene pesme* može se zapaziti da je predviđeno da se ovaj oblik najpre sagleda kao tipičan, a potom da se upoznaju i njegove varijante (u ranijim planovima to nije posebno naznačeno). Pored pesme, značajnije izmene zastupljene su i u okviru nastavne teme *Sonata*.¹³ Prema ranijim planovima, nastavne teme *Istorijski razvoj sonate* i *Klasičan sonatni stav* (u jednostavnim, manje-više pravilnim primerima) bile su predviđene za treći

¹¹ Hajdnove sonate našle su svoje mesto u oblasti složene pesme i sonate, ali ipak ostaje nejasno zašto u oblasti *Elementi muzičkog oblika* potpuno izostaje stvaralaštvo ovog kompozitora. U njegovom opusu mogu se naći brojni primeri „pravilnih” konstrukcija muzičke rečenice i perioda, kao i ono što se opisuje kao „odstupanje od pravilnih rečenica i perioda”.

¹² Veći broj časova pruža znatno više prostora za bolje upoznavanje oblika (složene) pesme, sonatnog oblika i ronda, što je važan preduslov za dalje praćenje i razumevanje muzičke analize.

* Nastavna tema koja je iz II premeštena u III razred

¹³ Osim istorijskog razvoja *sonate*, ova oblast u stvari obuhvata upoznavanje svih delova *sonatnog oblika*.

razred, dok su *Složeniji oblici sonatnog stava posle klasicizma (Moguća odstupanja od pravilnog oblika)*, obrađivani u IV razredu. Već samim nazivom, kroz nastavne jedinice sugerise se da su složeniji oblici sonatnog stava ujedno i karakteristični za period posle klasicizma, dok se klasični sonatni stav poima kao „manje-više pravilan”.

U novim nastavnim planovima pristup sonatnom obliku temelji se na istorijskom razvoju sonatnog oblika, od Skarlatijevog (Scarlatti) do Betovenovog stava. Kao posebna nastavna jedinica izdvojen je Hajdnov muzički jezik i koncepcija sonatnog oblika, a potom je predviđeno upoznavanje ovog oblika u sonatama Mocarta i Betovena.¹⁴ U tome prepoznajemo ideju upoznavanja učenika sa individualnim kompozitorovim stilom, odnosno sa praćenjem transformacije sonatnog stava u delima pomenutih kompozitora, čime se izbegava njegovo šablonsko shvatanje. Takav pristup je mnogo bolji, jer vodi računa o istorijskom razvoju sonate, i ujedno ukazuje na potrebu formiranja odnosa prema sonatnom obliku u množini; nije reč o sonatnom obliku (jednom modelu, jednom načinu koncipiranja), već o sonatnim oblicima (upor. Rosen 1997). Predstavljanjem različitih vidova njegove manifestacije (umesto „izuzetaka”) definitivno bi se formirala platforma sa koje bi se sagledale brojne mogućnosti kompozicione prakse i pružio bolji uvid u raznolike vidove njegove pojavnosti (Zdravić Mihailović 2015, 2016, 35). Međutim, termin „izuzeci” ostaje jednako aktuelan kada se radi o sonatnom obliku, rondu i sonatnom rondu. Naime, poslednja nastavna tema u III razredu, *Rondo*, iako utemeljena na istorijskom pristupu (*Pretklasični rondo – Kuprenov rondo, Klasični rondo – pravilni obrasci i izuzeci*), zadržava odnos prema klasičnom rondu koji je postavljen kroz prizmu „pravilo (pravilni obrasci) i izuzeci”.¹⁵

U IV razredu nastava na predmetu Muzički oblici upravo počinje od upoznavanja specifičnih manifestacija sonatnog oblika kroz oblast *Izuzeci u sonatnom obliku*,¹⁶ a nastavlja se upoznavanjem sonatnog ronda kroz antinomiju pravilno – nepravilno, odnosno kroz već pomenuti odnos „pravilo – izuzetak”.¹⁷ U navedenoj literaturi, odnosno u preporučenim kompozicijama za rad sa učenicima, primeri su

¹⁴ Ovde je važno naglasiti da korpus preporučene literature (odnosno kompozicija za analizu) čini isključivo žanr klavirske sonate bečkih klasičara, što je u suprotnosti sa već pomenutom sugestijom autora *Pravilnika* (upor. *Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 8/20, 143).

¹⁵ Smatramo da iz didaktičkih razloga pomenuti pristup može biti prihvatljiv, jer se izuzeci najčešće odnose na odstupanje od tipičnog tempa i karaktera ronda, zatim pojavu glavne teme u neadekvatnom tonalitetu ili njeno izostavljanje.

¹⁶ U istu oblast spada i nastavna jedinica *Prožimanje dva formalna obrasca* (bez detaljnijih informacija o formama koje se ispoljavaju).

¹⁷ Pojedini teoretičari (Marinković i Sabo 2019a, 451) smatraju da pred učenike nedvosmisleno treba postaviti sledeće zadatke: „1. Kompozicije koje su predviđene za rad na času prethodno (kao domaći zadatak) treba preslušati uz samostalan uvid u notni tekst; 2. Analize kompozicija date u udžbeniku sastavni su deo znanja učenika. Nije, dakle, dovoljno naučiti definicije i delove teksta udžbenika napamet, treba pokazati poznavanje i razumevanje analiza.”

dati zbirno i nema detaljnijeg uputstva u smislu konkretizacije određenih stavova za posmatrani problem.¹⁸

Tabela 3

Nastavne teme u četvrtom razredu
IV razred (2 časa nedeljno, 66 časova godišnje)

Nastavni plan iz 1996. god.	Nastavni plan iz 2020. god.
Sonatni rondo	Izuzeci u sonatnom obliku
Sonatni ciklus klasičara	Sonatni rondo
Složeniji oblici sonatnog stava posle klasicizma	Sonatni ciklus u klasicizmu
Razvoj sonatnog ciklusa u romantizmu	Instrumentalni koncert
Primena sonatnog ciklusa u kamernim i orkestarskim kompozicijama	Sonatni oblik i sonatni ciklus u romantizmu
Oblik koncerta	Slobodniji instrumentalni, vokalni i muzičko-scenski oblici
Ostali instrumentalni oblici	
Vokalni i muzičko-scenski oblici	

Kao i u ranijim razredima, i u završnom razredu uočava se dominacija muzike za klavir (sonate, koncerti), osim u oblasti *Sonatni ciklus u romantizmu* (pored navedenih klavirskih sonata Betovena, tu je i jedna Mocartova uvertira, ali i sugestija da se u analitički korpus uvrsti i kamerna i simfonijska muzika). Važno je napomenuti da se na završnoj godini srednjeg obrazovanja mogućnosti za korelaciju sa istorijom muzike znatno sužavaju, jer nastavne teme iz oblasti istorije „prednjače” u odnosu na muzičke oblike i žanrove. Ipak, to ne znači da nije moguće ostvariti međupredmetnu saradnju; naprotiv, već stečena znanja iz istorije muzike značajno mogu doprineti razumevanju epohe ili individualnog kompozitorskog stila.

¹⁸ Bilo bi dobro da se primeri za analizu navedu konkretno za svaku nastavnu jединicu, po mogućstvu sa kraćim komentarom u vezi određene problematike (izuzetka).

Diskusija i zaključak

Detaljnije razmatranje kurikuluma zasnovano je na analizi ključnih parametara: godišnjem fondu časova, sadržaju nastavnih tema, ponuđenoj literaturi, kao i na razmatranju mogućnosti korelacije sa ostalim predmetima, te didaktičko-metodičkih problema.

Kao najznačajniju novinu treba istaći dvostruko povećanje fonda časova u III razredu i formiranje ishoda učenja. Analiza je pokazala da izvesne promene u nastavnim sadržajima, kao na primer, premeštanje nastavnih tema *Svita* i *Kontrapunktske varijacije* iz trećeg u drugi razred, pogoduje korelaciji sa nastavom istorije muzike. Takođe, u analizi ishoda učenja jednako se sugeriše primena stečenih analitičkih znanja na program koji se izvodi na glavnom predmetu, kao i povezivanje usvojenih formalnih obrazaca sa izvođačkim iskustvom. Kao važan nedostatak i ovde se pojavljuje nedovoljna razrada didaktičko-metodičkih pitanja (izostavljanje raspodele broja časova prema nastavnim temama, nedovoljno razjašnjena preporučena literatura, odnosno izbor kompozicija za analizu, skromna uputstava za pristup analizi) (Marinković i Sabo 2019a, 450). Nastavniku je prepušteno osmišljavanje operativnog plana, obezbeđivanje adekvatne literature i primera za analizu. Ostvarivanje cilja nastave – osposobljavanje učenika da razviju znanja i veštine koje podrazumevaju razlikovanje i analizu elemenata muzičkog oblika i različitih muzičkih formi – nije jednostavan zadatak, i čini se da je njegova realizacija otežana zahvaljujući još uvek dominantnom pristupu „pravilo – izuzetak”. On je samo delimično prevaziđen u oblasti elemenata muzičkih oblika (rečenica, period), odnosno zamenjen pristupom koji počiva na upoznavanju „standardnog modela” muzičke rečenice. U kasnijoj fazi predviđeno je da se učenici upoznaju sa odstupanjima od standardnog modela rečenice i perioda (unutrašnje i spoljašnje proširenje). Sličan princip zastupljen je i u analizi sonatnog oblika i ronda (odnos „pravilo – izuzetak”). Iako takav pristup pruža određene prednosti (mislimo na didaktičke principe od poznatog ka nepoznatom, od lakšeg ka težem, od jednostavnog ka složenom, od bližeg ka daljem), on ujedno sužava mogućnost shvatanja stvaralačke poetike i individualnog stila kompozitora. Analitička pažnja učenika usmerena je na očekivanje onoga što „bi trebalo da sledi” umesto na ono što se odvija u muzičkom toku. Time se previdaju važne odlike datog stila, pa je, samim tim, upitno i razumevanje muzičke forme.¹⁹ Takođe, ova činjenica svedoči da premeštanje fokusa sa određenog

¹⁹ Veoma značajna zapažanja daju Sonja Marinković i Anica Sabo, naglašavajući da „posebnu pažnju u nastavi treba posvetiti prevazilaženju nekada dominantnih orijentacija koje se ogledaju u ideji da u muzici postoje ‘pravilne’ i ‘nepravilne’ forme, da je muzički oblik nešto što je unapred zadato i kompozitor ga ‘ispunjava’ konkretnim sadržajem. U korelaciji metodskih postavki obrade sonatnog ciklusa i sonatnog oblika važno je izgraditi svest da kompozitor, sledeći logiku razvoja tematskog materijala, gradi muzički tok koji prvenstveno treba razumeti kao rezultat zakonitih procesa, a ne ‘ispunjavanje’ zadatih šema” (Marinković i Sabo 2019a, 452). Stoga bi u

formalnog modela na proces oblikovanja muzičkog sadržaja još uvek nije dovoljno zaživelo u analitičkoj praksi.

U jednoj od važnih publikacija posvećenoj metodici nastave teorijskih predmeta (Živković 1979, 111), konstatuje da se da je centralna tačka u nastavi muzičkih oblika praktičan rad na analizi muzičkog dela, a cilj nastave se, prema ovoj autorki, može ostvariti samo putem stalnih analiza, praćenih živim zvukom i komentarom. Značaj zvučnog prikaza u nastavi nije upitan, ali se stiče utisak da je u novom Pravilniku on "stariji" od poznavanja teorije. Insistiranje na zvučnoj predstavi određenih formalnih celina dovodi do predloga da se uvede slušni test na osnovu koga će učenici zvučno prepoznavati različite motivske radove, kao i različite elemente strukturnog nivoa. Za razliku od prethodnog uputstva za realizaciju nastavnog plana, gde se ukazuje na „potrebu zvučnog prikaza svakog analiziranog primera, a nikako ne samo njegove vizuelne, apstraktne nalaze” (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 4/96, 54), sada se sugeriše „smer ostvarivanja programa od zvuka ka teorijskoj eksplikaciji” (*Službeni glasnik Republike Srbije. Prosvetni glasnik* 143). Svakako, povezivanje teorije i zvučne slike trebalo bi da bude sveprisutno u nastavi:²⁰ kao što (samo) teorijsko uopštavanje i poznavanje zakonitosti formoobrazovanja ne može biti dovoljno pouzdan oslonac za razumevanje muzičkog dela, tako ni zvučna slika ne može pružiti dovoljno saznanja za analitičku opservaciju. Samo sinteza ovih pristupa može pomoći učenicima da dobiju potpunu sliku raznovrsnih muzičkih formi i upoznaju njihove estetske vrednosti.

Namera ovih razmatranja jeste da problematizuje aktuelne pristupe u analizi muzičkih oblika, ali i da ponudi neke pravce u kojima bi ona mogla da se kreće. Ipak, kada je proces nastave u pitanju, ishod učenja će u najvećoj meri zavistiti od nastavnika – od njegove spremnosti i posvećenosti. Na stručnoj javnosti je da pospešuje uzajamnu saradnju i da kroz različite aktivnosti kontinuirano doprinosi napretku vaspitno-obrazovne prakse.

savremenoj nastavi muzičku formu trebalo izučavati kroz analizu i razumevanje muzičkog toka, to jest, da se uvidom u odlike muzičkog toka formira stav o muzičkoj formi.

²⁰ Učenike jednako treba usmeravati na aktivno slušanje muzike, jer su često skloni da ovaj deo časa shvate kao „predah”. Autorka ovog teksta ima i lično iskustvo u nastavi muzičkih oblika u srednjoj muzičkoj školi i poznato joj je da učenici povremeno pokazuju negativan stav prema poznavanju teorije (slično je i sa studentima), smatrajući da ona nije naročito važna. Tada je dobro podsetiti ih na stavove velikih filozofa, na primer, Platona, koji je smatrao da je za visoka dostignuća potreban spoj prirodnih sposobnosti sa vežbanjem i proučavanjem teorije, dok je uspeh umetnika uslovljen snagom talenta, ali i poznavanjem pravila, jer je nemoguće dostignuti visoku umetnost bez poznavanja teorije koja pomaže da se usavrši veština (Borjev 2009, 56).

Reference:

- Borjev, Jurij. 2009. *Estetika*. Novi Sad: Prometej.
- Божанић, Зоран. 2015a. "О унапређењу аналитичке праксе на предмету Вокални контрапункт". У *Социолошки аспекти његајоџије и извођашџива у сценским уметносџиима*, уредник др Милена Петровић, 105–111. Београд: Факултет музичке уметности,
- Божанић, Зоран. 2015b. "Могућности унапређења наставе на предмету Вокални контрапункт у средњој музичкој школи". У *М-INISTAR*, уредник др Дарко Ковачевић, 7–11. Источно Сарајево: Музичка академија Универзитета у Источном Сарајеву.
- Божанић, Зоран. 2017. "Проблематика обраде трогласне имитације на предмету Контрапункт у средњој музичкој школи". У *У џоџирази за доживљајем и смислом у музичкој његајоџији*, уредник др Милена Петровић, 227–234. Београд: Факултет музичке уметности.
- Божанић, Зоран. 2019. "Мелодијске карактеристике инструменталног контрапункта: методски приступи настави и могућности њеног унапређења". У *Теоријско и уметничко у његајоџији сценских уметносџии*, уредник др Милена Петровић, 91–101. Београд: Факултет музичке уметности.
- Маринковић, Соња. 2013. "Основне поставке методике наставе историје музике". У *Влаго С. Милошевић: еџномузиколоџ, комџозиџиџор и његајоџи*. *Традиџија као инсџираџија*, уредници Соња Маринковић и Санда Додик, 136–147. Бања Лука: Академија умјетности, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.
- Маринковић, Соња и Аница Сабо. 2014. "Корелација наставе историје музике и музичких облика у средњој музичкој школи". У *Balkan Art Forum 2013. Umetnost i kultura danas*, уредници Dragan Žunić i Miomira Đurđanović, 145–154. Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti u Nišu.
- Маринковић, Соња и Аница Сабо. 2019a. "Корелација наставе историје музике и музичких облика у средњој музичкој школи: методске јединице везане за сонатни циклус и сонатни облик". У *Влаго С. Милошевић: еџномузиколоџ, комџозиџиџор и његајоџи*. *Традиџија као инсџираџија*, уредници Соња Маринковић, Санда Додик, Драгица Панић Кашански, 445–454. Бања Лука: Академија умјетности, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.
- Маринковић, Соња и Аница Сабо. 2019b. "Корелација наставе историје музике и музичких облика у средњој музичкој школи: Хајднова последња клавирска соната". У Међународни научни скуп *Влаго С. Милошевић: еџномузиколоџ, комџозиџиџор и његајоџи*. *Традиџија као инсџираџија*, Књига сажетака, Бања Лука 12–14. априла 2019, 57.
- Михајловић, Милан. 1989. *Музички облици за џређи и четврти разред усмереноџ образовања музичке сџруке*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Књажевац: Издавачка организација „Нота”, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.
- Нагорни Петров, Наташа. 2016. *Иновативни џрисџуџи у насџави хармоније као гео реформе у средњем и високом музичком васџиџању и образовању* (докторска дисертација). Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет.
- Правилник о изменама и допунама правилника о наставном плану и програму за стицање образовања у четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада култура, уметност и јавно информисање. *Службени џласник Рџублице Срџије*. *Просвени џласник*. Београд, 4/96.

- Правилник о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу. *Службени гласник РС – Просветни гласник*, број 8/20.
- Rosen, Charles. 1997. *Sonata Forms*. New York – London: W. W. Norton & Company.
- Sabo, Anica. 2014. “Nastava predmeta Muzički oblici u srednjim muzičkim školama”. У *Влаго С. Милошевић: етномузиколоџи, композицији и педагоџи. Традиција као инспирација*, уредници Соња Маринковић, Санда Додик, Ана Петров, 563–574. Бања Лука: Академија уметности Републике Српске и Музиколошко друштво Републике Српске.
- Сабо, Аница и Соња Маринковић. 2015. “Методска питања наставе музичких облика и историје музике у средњој музичкој школи: анализа примера из актуелних уџбеника”. У *Зборник XVII педагошког форума сценских уметности: Социолошки аспекти педагоџије и извођачиства у сценским уметностима*, уредник Милена Петровић, 95–104. Београд: Факултет музичке уметности.
- Skovran, Dušan i Vlastimir Peričić. 1991. *Nauka o muzičkim oblicima*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Stojanović, Danijela i Danijela Zdravić Mihailović. 2014. “Problemi savremene nastave u srednjoj muzičkoj školi”. У *Balkan Art Forum 2013. Umetnost i kultura danas*, zbornik radova sa Prvog nacionalnog skupa sa međunarodnim učesćem, уредници Dragan Žunić i Miomira Đurđanović, 155–165. Niš: Fakultet umetnosti u Nišu.
- Stojanović, Danijela. 2015. “Usklađenost nastavnog programa i udžbenika za Kontrapunkt u srednjim muzičkim školama”. *Artefact* No 1, 85–94.
- Стојановић, Данијела. 2017. “(Ре)конструкција наставних планова и програма предмета Контрапункт у средњошколском музичком образовању – нужност и/или потреба?” У *Традиција као инспирација. Влаго С. Милошевић: етномузиколоџи, композицији и педагоџи*, уредници Соња Маринковић, Санда Додик, Драгица Панић Кашански, 407–421. Бања Лука: Академија уметности у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.
- Вилотијевић, Милан. 1999. *Дигактика (1): њедмеј дигактике*. Београд: Научна књига и Учитељски факултет.
- Zatkalik, Miloš, Milena Medić i Smiljana Vlajić. 2003. *Muzička analiza I*. Beograd: Clio.
- Здравић Михаиловић, Данијела. 2013. “Естетско васпитање у контексту наставне праксе средње музичке школе” У *Српски језик, књижевност и уметност: зборник радова са VI међународној научној скупи. Књига III: Музика и неизрециво & Историја уметности – методе и методологија и њихова примена*, уредници мр Валерија Каначки и др Сања Пајић, 235–243. Крагујевац: ФИЛУМ.
- Zdravić Mihailović, Danijela. 2015. *Fenomen reprize u sonatnom obliku (prvi stavovi gudačkih kvarteta Franca Jozefa Hajdna)*. Niš: Fakultet umetnosti i Centar SANU.
- Zdravić Mihailović, Danijela. 2016. “Classical Sonata Form in Serbian Textbooks”. *Facta Universitatis – Visual Art and Music*, 2 (1): 31–36.
- Здравић Михаиловић, Данијела и Данијела Стојановић. 2016. “Развој компетенција ученика у стручном музичком образовању – темељ будућег професионалног развоја музичара”. У *Balkan Art Forum 2015: Kriza u umetnosti; umetnost u krizi*, уредник Nataša Nagorni, 111–124. Niš: Fakultet umetnosti u Nišu.
- Zdravić Mihailović, Danijela i Jelena Vasilakis. 2017. *Priručnik za analizu jednostavnih oblika (barok i klasicizam)*. Niš: Fakultet umetnosti u Nišu.
- Živković Mirjana. 1979. *Metodika teorijske nastave* (skripta). Beograd: izdanje autora.

Summary

TEACHING MUSIC FORMS IN LIGHT OF NEW CURRICULUM

The paper discusses the teaching of musical forms within the new curriculum for secondary music schools. The aim of the paper is to critically examine the current curriculum and to raise questions regarding the content of the teaching topics and the offered approach in the implementation of the teaching process. The paper makes a retrospective of the previous teaching practice in this subject and throws light on certain shortcomings that have already been pointed out by researchers (in the field). A comparative analysis of the two curricula (annual number of classes, content of teaching topics, offered literature, possibility of correlation with related subjects, learning outcomes, didactic-methodological issues) shows that certain changes in teaching contents and increased number of classes in the third grade contribute to a quality of teaching and correlation with teaching of music history. On the other hand, it turns out that the “rule-and-exception” approach, which is deeply rooted and repeatedly criticized, has been only partially overcome. In the field of elements of musical forms (sentence, period), it has been replaced by an approach based on getting acquainted with „the standard model” (and later with different concepts of sentences and periods), but is still relevant in processing the sonata form, rondo and sonata rondo. This shows that shifting the focus from a certain formal model to the process of shaping musical content has not yet taken root in analytical practice.